

מראי מקומות- קידושין ט"ז

לקנות בשטר הי' ראוי שיכתוב לו אני זוכה לעצמי בקרקע זו דמהני, ואפ"ה לא מהני בי' כי אם חזקה, אלמא דחזקה עדיפא.

(ד) באישות מיהת לא אשכחן- כ' התוס' רי"ד דלא גרסי' לי', דמה אישות שייך גבי אמה העברית, אי משום דהיא בת ייעוד, והרי גם ע"ע ילפי' מינה, ולכן כ' דה"ג, להכי אהני אם אחרת. אולם בריטב"א מבואר דגרסי' לי', וכ' "פי' וכח דשטר עדיף, דעביד מעשה באישות בין לאיסור בין להיתר".

(ה) אילימא דכ' לי' שטרא אדמי' היינו כסף- הק' הרשב"א, איך אמרי' היינו כסף, א"כ המקדש בכסף וכ' לה שטר עלי' תהא מקודשת, דשטרא דכתיב עלי' היינו כסף. ותי' דרק השתא ס"ד לומר כן משום דאכתי לא ידעי' דגופו קנוי, וא"כ אינו אלא כחוב, אבל למסקנא דאמר רבא דע"ע גופו קנוי, א"כ אי כתב שטרא אדמי' לא נפיק, דהא כסף אין שטר אין כאן, וסיים בצ"ע. ואי' בשיעורי ר' דוד (שצו) דאזיל הרשב"א לשיטתו, דלעיל (ה.) כ' דכתיבת שטר אדמי' לא מהני כמו כסף (ולא כמו שמדייקים מרש"י שם).

(ו) לימא לי' באפי תרי זיל- כ' התוס' ר"י הזקן דמה שצריך לומר כן באפי תרי, היינו כדי שלא יחזור בו. וכ' הר"ן (ז. בדפיו) "לאו למימרא דמחילה צריכה עדים, דהא ודאי כל שמודה שמחל לו אפי' בינו לבינו מהני, דלא איברו סהדי אלא לשקרי... אלא להכי נקט באפי תרי, לומר דכי אמר לי' באפי תרי סגי כאילו החתימן בשטר שהרי מחל לו והעדים מעידים, ושוב אינו יכול להכחישן". ובספר דבר שמואל כ' דמה שצריך לומר באפי תרי, היינו משום דאל"כ יכול לומר משטה אני בך.

(ז) זאת אומרת עבר עברי גופו קנוי- ע' בקצות (רמ"א, ג') שהביא מהמהרי"ק (צ"ד) שכ' שאין שייך מחילה בדבר בעין, רק בחוב ממון וכדו', ועפ"ז ביאר השו"ט בהגמ' כאן. דהיינו, דהק' הגמ' ל"ל שטרא, לימא לי' באפי תרי זיל, דסבר הגמ' מעיקרא דאין גופו

(א) הקישה הכתוב לאחרת- הק' הרמב"ן, תינה אמה העברית, עבד עברי מנין דנקנה בשטר. ובשלמא מכרוהו ב"ד, דאתקש לאמה דכתיב עברי או העברי, אבל מוכר עצמו מנין. ותי' דילפי' שכיר שכיר, ואף דהגמ' לעיל צידד שיש מי דס"ל דלא ילפי' שכיר שכיר, למעשה לא מסיק הגמ' כן, דלא מצינו שום תנא דלא יליף שכיר שכיר, ולכן שפיר יליף אף מוכר עצמו. אבל הריטב"א לשיטתו (דס"ל לעיל דאיכא מ"ד דלא יליף שכיר שכיר) תי' באו"א, "ואיכא למימר דלדידי' להכי כתב רחמנא כצאת העבדים בלשון רבים, משום דיוקא דדייקינן מינה אבל נקנה בקנין העבדים, להקיש ע"ע לעבד כנעני בדין ז"ל [דהיינו, דנקט ל' רבים לומר דלא רק אמה תצא בשטר, אלא אף ע"ע], דמה זה בשטר אף זה בשטר, וצ"ע".

(ב) דאתמר, שטר אמה העברית מי כותבו, וכו'- כ' השיטה לא נודע למי, דס"ל לר' הונא דשטר קנין באמה נלמד משטר קידושין בהיקש דאם אחרת, וא"כ דינא דשטר קידושין אית בי' ולכן האדון (שהוא הקונה) כותבו, וגם נראה שיהי' צריך להיות לשמה, כיון דנלמד מהקישא דשטר קידושין. אבל לר' חסדא דס"ל דאב כותבו, לכאור' גם לא בעינן בי' לשמה. אולם כ' החזון איש (אה"ע קמ"ח לסוגיין) "לכאור' לר' הונא דאדון כותבו פסול שלא לשמה ומחובר וטלי גיטיך מעג"ק, ואפשר דלא ילפי' לענין זה, דלא שייך אלא באיסורים, אבל ע"ע עיקרו ממון, וצ"ע".

(ג) אדרבה חזקה הוה לי' לרבויהי שכן קונה בנכסי הגר- כ' השיטה לא נודע למי "ואע"ג דשטר לא שייך בהו, דהא ליכא מאן דליקניי' לי', מ"מ מעלה היא אצל חזקה שאין בנכסי הגר קני' אחרת". וע' בריטב"א שביאר דהמעלה דחזקה הוא דקונה אף במקום שאין דעת אחרת מקנה [דהיינו, דהמעלה דחזקה מהני בנכסי הגר, היינו גילוי דקנין חזקה הוא קנין המועיל כ"כ, דאפי' בלא דעת מקנה מהנין]. וכ' העצמות יוסף דבחזקה ג"כ צריך המקנה לומר לך חזקה וקני, וזה לא שייך בגר, ומ"מ מהני חזקה, וכמו כן שאם הי' רוצה

דאי"צ לזכות בהגט, אבל בשטר קנין זה לא מהני. אבל לכאור' זה אינו מיישב בע"ע, דיש לו יד לעצמו, וא"כ תיפוק לי' מדין שטר קנין. וכ' המנ"ח דבאמת בע"ע יש ב' מיני שטרות, יש שטר שחרור וגם שטר קנין. וחי' התורה דשטר שחרור מהני בע"כ של העבד, אבל שטר קנין ודאי אינו יכול להועיל בע"כ של העבד. וא"כ, אם משחרר הע"ע מדעתו, אז אה"נ, לא בעינן שיהי' השטר נכתב לשמה, ומהני מדין שטר קנין, אבל אם משחררו בע"כ, צריך להועיל מדין שטר שחרור, ולכן צריך לשמה וכל שאר דיני שטר שחרור.

אמה העברי' קונה את עצמה במיתת האב (י) **מק"ו וכו' - ע' בשיעורי ר' שמואל (רז)** שהביא מה שהק' המהרי"ט דל"ל ק"ו, תיפוק לי' מסברא, דאין האב יכול למוכרה ליותר ממה שיש לו זכות בבתו, וכיון דבמיתתו נפסק זכותו, ודאי אינו יכול למוכרה ליותר מזה. וע' לעיל (דף ד') שהבאנו מהקנ"ש דמזה נראה דמיתת האב הוי הפקעה מרשות האב, ולא הגבלה בזכותו מעיקרא. וע' במה שהק' ר' שמואל ע"ז, והוא ביאר באו"א, דאין הביאור במה שנתנה התורה זכות להאב למכור בתו דמוכר זכויות שיש לו לבתו במעש"י, אלא זכות מיוחדת שנתנה התורה לאב למכור בתו לאמה, וא"כ אין שייך כלל לומר דכיון דיש לו זכות מעש"י רק עד מיתתו שגם מכירתו הוא רק עד מיתתו, דאינם שייכים זל"ז [כלומר, הקר"ש פי' דכל זכותי האב כן, דהיינו דבעצם אין הגבלה על הזכויות שלו, אלא דבמיתתו הוי הפקעה מרשות האב. אבל ר' שמואל הבין דאף אם אמרי' שרשות האב מוגבל עד מיתתו, אבל הזכות מכירה אינו מוגבל עד זמן זה, אלא דכל זמן שהיא ברשותו יש לו זכות למוכרה לעולם, אלא שיש הפקעה של מיתת האב דמוציאה מרשות האדון].

דבר שיש לו קצבה קתני, דבר שאין לו קצבה (יא) **לא קתני - לכאור' תמוה, הרי בסיפא דמתני' קתני שנרצע יוצא במיתת האדון, וזהו דבר שאין לו קצבה הוא. וביאר השיטה לא נודע למי, דיתירה עליו אמה העברי' לא אמרי' אלא על מה שאמה יתירה מיציאות ע"ע, וכיון דבע"ע לא מצינו שום יציאה שאין לו קצבה, א"כ גם ביתירה עליו אמה לא נקטי' מלתא דלית בה קצבה, וע"ע ברשב"א.**

שלושה מהן באיש- פרש"י, שנים, יובל, (יב) **מיתת האדון. והק' הריטב"א, איך טעי הגמ'**

קנוי, ואין לו עליו אלא שעבוד בעלמא, לכן שפיר הק' דלמחיל לי' וסגי בהכי, וע"ז תי' הגמ' דגופו קנוי, ולכן אין שייך בה מחילה. אולם הק' הקצות על ראייתו, דאם זהו השו"ט של הגמ', דמעיקרא ס"ל דשייך בו מחילה, ולבסוף סבר דאין שייך בו מחילה כיון דגופו קנוי, א"כ אכתי יש להק', לימא לי' באפי תרי הרי אתה לעצמך, שהוא לשון מתנה, וא"כ מהני אף לדבר שהוא בעין, וגם הוא לשון דמהני בשטר, וא"כ לא תי' הגמ' כלום. אע"כ כוונת הגמ' להוכיח דכיון שגופו קנוי, א"כ הוי ברשות רבו ממש, ושוב אין שייך לו לצאת אלא בשטר [אבל אין שום ראי' מכאן דהיכא דמיירי בפקדון וכדו', ולא יועיל לשון מחילה], אולם מ"מ כ' הקצות דדין המהרי"ק אמת הוא.

עבד עברי' גופו קנוי - כ' הר"ן (ז. בדפיו) (ח) **"ודאמרי' גופו קנוי, לאו למימרא שגופו קנוי לכל הדברים כעבד כנעני, דהא עבד כנעני ידו כיד רבו ממש... אלא כי אמרי' גופו קנוי, היינו לענין שמוסר לו שפחה כנענית, ואפי' בע"כ, והולדות לאדון, הלכך אי"ז שעבוד בעלמא אלא קנין הגוף ממש, ומ"מ לא מהני בי' מחילה אפי' לענין מעשה ידיו". אולם ע' בריטב"א (ועוד ראשונים) שכ' דבאמת יש ב' קנינים בעבד כנעני, קנין ממון שבו וגם קנין איסור, ומדמין גם עבד עברי' לזה, וכ' דאף דבמחילה מהני על הקנין ממון שבו, מ"מ לא מהני על הקנין איסור שבו (ודלא כדברי הר"ן, דאף הקנין ממון לא פקע כיון שיש בה קנין איסור).** [וע"ע בל' הרשב"א, דכ' דקנין איסור "אוסרו בבת ישראל ופוטרו ממוקצת מצות", ומבואר מדבריו דבאמת הי' הע"כ צריך להיות חייב בכל מצוות, אלא דהקנין איסור שבו פוטרו מהמצוות, ויש לע' בזה].

גופו קנוי - כ' רש"י דכי כ' לי' לשון שחרור (ט) **ונתן לי', נפיק, משום דלא גרע מנעני דנפיק בשטר. וע' במנחת חינוך (מ"ב, י"ד, ה') שכ' דלפ"ז יהי' צריך השטר להיות לשמה, וכל דיניו כמו שטר שחרור של עבד כנעני. והביא מהקצות (ר', ה') דהק' למה צריך להיות שטר שחרור של עבד כנעני לשמה, הרי אפי' אם לא מהני מדין שטר שחרור, תיפוק לי' מדין שטר קנין, דכמו שיכול למכור העבד לאחר, גם לכאור' צריך להיות יכול למוכרו לעצמו. ותי' דבאמת אין לע"כ יד עצמו, וחי' התורה דגיטו וידו באין כא', ובכה"ג חי' התורה**

היורשים קנו העבד ויצא לחירות בב"א, וא"כ שפיר חייבים בהענקה, אולם סיים בצ"ע.

יח) **יצא בורח ויוצא בגרעון כסף שאין שילוחו מעמך- פרש"י**, שאין שילוחו מדעתך אלא מאליהן. והק' בשיעורי ר' שמואל (ריט), הא יציאת שש ויובל הווי נמי בע"כ, ותי' דכל הני יציאות, כיון שהם מדיני העבדות שיש בו הפקעות אלו, א"כ הוי כשהגיע שש חשיב השלמת העבדות, משא"כ בגרעון כסף שאינו אלא זכות שנתנה לו תורה לשלם עבור עבדותו, אין זה חשיב השלמת העבדות.

יט) **ר"מ אומר... אבל יוצא בגרעון כסף ששילוחו מעמך- העיר המקנה**, הא לפ"ז לא יקח אדם שום עבד, דיכול העבד לפדות עצמו בגרעון כסף כל דהו לאחר יום א', ויהי' האדון חייב בהענקת ט"ו סלעים. ותי' דלפי מש"כ דאין כופין על הענקה, והוי מדין צדקה, א"כ י"ל דהיכא דיראה שיש שום הערמה בדבר, שוב אין מצוה להעניק לו.

כ) **מנין לבורח שחייב להשלים- ע' בדברי יחזקאל (מ"ב, ב')** שנסתפק אם בזמן הבריחה מותר העבד בשפחה או לא, ודייק מלשון הרמב"ם דכל זמן שאינו יוצא לחירות הרי הוא מותר בשפחה, אבל מדברי הסמ"ג דייק דתלוי בעבדות בפועל.

לחשוב שאין מיתת האדון באשה, ואיך הבין הא דג' באשה. והוא ביאר דאולי באשה לא חשיב כלל הא דיובל, משום דלית בה יובל של רציעה. וע"ז השיב הגמ' דליתא, דכיון דסכ"ס יש יציאה של יובל באשה, הו"ל לאחשבי'.

יג) **ואם איתא, נתני נמי מיתת האב- הק' הפני יהושע**, הא קטנה היא, ואין לה זכי', ואם אין לה אב, מה שייך לה הענקה. ובשלמא לשי' התוס' דדעת אחרת מקנה מהני מדאו', א"ש, אבל לשי' רש"י, דדין דעת אחרת הוא מדרבנן, מא"ל. ותי' ע"פ מש"כ תוס' בסנהדרין דקטן יש לו שכר פעולה מדאורייתא (וע' בנתיבות [שד"מ, א] בזה), וא"כ יש לומר דזה נחשב לשכר פעולה, ושפיר זוכה בה מה"ת.

יד) **ויובל של רציעה- פרש"י**, והני חפושי דיובל כל חד חשיב באפי נפשי'. ולא ביאר למה יהי' נחשבים כתרי, ולכאו' זה א"ש טפי אם אמרי' (ע' בדברינו לעיל בי"ד) דבמוכר לשש ובתוך שש פגע ביובל, הו"ל כאילו מכר רק עד יובל, אבל בנרצע, הו"ל מכירתו בעצם לעולם, ובא יובל ומפקיעו, וק"ל.

טו) **וכי תימא תנא ושייר- העיר המהרש"א**, מאי שייר דהאי שייר, וכ' דשייר יובל של רציעה, דבמתני' קתני תרתי, ובברייתא רק בא'.

טז) **ומציאתה לאביה, ואין לרבה אלא שכר בטלה בלבד- הק' הקובץ שעורים (קיג)**, "מאיזה טעם תתחייב שכר בטילה, דמטעם מזיק א"א, דקטנה היא, ועוד דמבטל כיסו של חבירו פטור, כמ"ש הריטב"א כאן, וצ"ל דהחויב הוא מדין בורח דצריך להשלים, אבל א"כ אי"ז בתורת פריעת חוב, אלא מדיני עבדות, ומלשון שכר בטילה משמע דחייבת לו דמים".

יז) **גופא, אלו מעניקים להם... ובמיתת האדון-** הק' הקצות (ל"ט, א', ד"ה תו), לשי' רב ושמואל דשעבודא לאו דאורייתא, א"כ מה שייך הענקה במיתת האדון, הא אין היורשים חייבים בחוב האב, כיון דשעבודא לאו דאורייתא. וכ' דאולי חי' התורה דהוי כאילו